
תנועת עזרא

עמוד שדרה תורני עם מחויבות, עם פתיחות לעולם
(מדברי המשתתפים)

שיחות עם שאול דה מלאך, מזכ"ל תנועת עזרא;
אביעד מוזס, סגן מזכ"ל התנועה;
רועי פריד, מחלקת הדרכה תנועתית.
דצמבר 2019.

תנועת עזרא הוקמה בגרמניה בשנת 1919, ומטרתה לקרב את בני הנוער מקרב היהדות החרדית לאמונה מעמיקה, להשתתף התורה בכל ענפי החיים ולעלייה לארץ ישראל. בשנת 1936 הוקמו הסניפים הראשונים בפתח תקווה ובתל אביב.

תנועת עזרא מציבה יעד לבוגריה, להשתלב במקומות מרכזיים בחברה הישראלית מתוך עמדה תורנית תוך עשייה בחברה, בקהילה ובשדה החינוך.

הדגש, אומרים חברי הנהלת התנועה, הוא בתוכן, במהות שעולה מהתהליך החינוכי התנועתי:

המסגרת היא לא המרכז, הפלטפורמה היא לא הסיפור, אלא התוכן שאתה יוצק לתוכה... המושג הגשמה קיים בתוכניות

ההדרכה ויעדי התנועה מכוונים להגשמה האישית של הבוגרים. הגשמת הערכים של עזרא, שהוטמעו במהלך היותם חניכי התנועה.

איך, אם כך, תדעו להגיד אם בוגרי התנועה הגשימו? האם יש אמירה תנועתית מיהו המגשים התנועת? או, לחילופין, מהי דמות בוגר התנועה?

כדי לענות, אומרים המשתתפים בשיחה, צריך להבין את התהליך בתנועה. בפעולות חוזרות ועולות השאלות מהם יעדי ההגשמה. זה נושא שחוזר במסגרת פעילות שוטפת, בכינוסים תנועתיים ובאירועים שהתנועה מתגייסת אליהם. המושג הגשמה עמד במרכז הוועידה ה-14 של התנועה, בשנת 1992. בצל משבר פנימי ודיונים על אופי התנועה הוחלט לחנך להגשמה (מתוך חוברת סיכום הוועידה):

הוועידה רואה בחינוך להגשמה אבן יסוד בחינוכה. הן במישור האישי והן במישור הכללי... התמקדות בנושאים הבאים: א. קליטת עלייה; ב. שילוב ילדים מחינוך מיוחד; ג. יישוב ארץ ישראל, להירתם לעזרת היישובים, עיירות הפיתוח ויישובי יש"ע. וכן בכל המקומות הזקוקים לעידוד ותמיכה. הוועידה קוראת לחניכי התנועה ולמדריכה לצאת כחלוץ לפני המחנה ולהירתם למשימות עזרה לזולת ככל שנדרש.

גם בעקבות הוועידה הנושא עדיין לא היה למרכזי בפעילות התנועה. במהלך העשור הראשון של המאה ה-21 הגיעו למסקנה כי יעדי הגשמה צריכים להיות אפקטיביים מבחינת החניכים. להצהרות כוללות יש חשיבות, אבל אם רוצים לכוון לעשייה צריך יעדים ברורים. מתחיל דיון בשאלה: מהי מהותה של ההגשמה התנועתית? תפיסה זו דווקא הובילה לכך שהמושג הגשמה התחיל להיות פנים-תנועתי, במובן של מילוי תפקידים במסגרת התנועה:

בתחילת שנות האלפיים הומצא בתנועה, או הוחזר מה'בוידעם' של תנועות הנוער בעבר, המושג הגשמה. אבל המושג הולבש על כל מי שלא נכנס לתפקידי הדרכה בתנועה וקיבל תפקיד אחר כפעיל. התחילו לקרוא לתפקידים שאינם הדרכה – תפקידי הגשמה בתנועה.

כשהמושג הפך לחלק מהשפה השגורה בסניפים נעלמו מן השפה מסלולי ההגשמה הקודמים שעליהם דובר, כפי שראינו, בוועידה בשנת 1992. למעשה בשנים אלו, לקראת סוף העשור הראשון במאה ה-21, מתחילים לברר בתנועה מהי המשמעות של יעדי ההגשמה התנועתיים. אין סיכוי לתנועת נוער אם היא לא מציבה יעדים שידברו אל לב בוגריה, על כך מסכימים שלושת הדוברים, לפיכך הבירור בדבר יעדי ההגשמה הוא משמעותי ואפשר להרגיש בו בסניפי התנועה. כך, למשל, עולה לדיון השאלה האם שנת שירות היא הגשמה תנועתית, או שזו רק מדרגה חשובה בדרך לבחירה אישית על דרך החיים שלך כבוגר והתחייבות שתיקח על עצמך להגשים את ערכי התנועה.

התהליך שהבהיר שימוש בעייתי במושג הגשמה הוביל את התנועה לשינוי מושגי. בשנים האחרונות, וביתר שאת בוועידה האחרונה (ועידת המאה, 2019), הסכימו לדבר על עשייה. לדבר על צוותי פעילות ועל התארגנות לפעילות בקהילה ברוח התנועה, אולם לא להשתמש במושג הגשמה כאמירה כוללת שמאחוריה אין הגדרה של ממש. ההבחנה היא בין התהליך ליישום. בתהליך מדברים על יעדי הגשמה תנועתיים ובשלב הביצוע מציינים את העשייה ולא ככותרת – הגשמה.

כאשר מדברים על עשייה חייבים לשאול את השאלה: מה אנחנו מציבים כיעד תנועתי לבוגרינו, אחרי שהם מסיימים את השירות הצבאי ואת השירות הלאומי? האם אנחנו מצפים מהם להמשיך פעילות? האם מצפים להתארגנות במסגרת קבוצתית גרעינית כבוגרים?

ועכשיו השאלה כשרוצים לצמוח למעלה, מה השלב שבו אתה צומח למעלה? האם אתה רוצה להעתיק את המתודה מתנועת הנוער ולגרום לתנועת הבוגרים להיות עם אותה מתודה, או שאתה רוצה להעתיק את הרעיונות. והבחירה שלנו בהקשר הזה הייתה – אני לא מחפש לגרום לכך שהחבר'ה המבוגרים שלי ימשיכו עם אותה מתודה ויישבו כמו אינדיאנים סביב מעגל וירגישו כי הם תנועת בוגרים, אלא לראות איך אני לוקח את הערכים שאני חושב שהתנועה מדברת אותם עד גיל 18, ולתרגם אותם לחייו של אדם בגילאים הללו. ולא דווקא דרך המתודה הזאת.

המתודה שנבחרה בתנועת עזרא הייתה הקמת מדרשה לבוגרים (מדרשת קדם), שמטרתה להביא את בשורת התנועה לחבר'ה בגילאים מתקדמים יותר: 24 לערך והלאה. בוגרים מגיעים ללמוד ביחד, לנהל דיונים על אורח חיים ועל השתלבות בקהילה. לדבר על חינוך ילדים ונוער ולהשתלב בסיוע לפעילות תנועתית וחינוכית אחרת.

התנועה לא מקימה תנועת בוגרים אלא נותנת כלים לבוגריה לבחירת מסלול החיים שבמסגרתו יוכלו להביא לביטוי את הערכים שהוטמעו בהם בהיותם חניכים. "זאת אומרת, התפיסה אומרת אני לא רוצה לנסות למשוך את תנועת הנוער כמה שיותר כדי שאתה תמשיך להיות ילד מתבגר עד גיל שלושים. אני רוצה להעשיר את עולמך בלי לשנות את שגרת יומך."

הבוגרים מגיעים לפעילות המדרשה בשעות הפנאי שלהם, בין אם הם סטודנטים או מורים או בעלי כל מקצוע אחר. בהחלט אפשר שיצמחו גרעינים ותתגבשנה קבוצות, אבל לא התנועה תקים אותם. האמירה של תנועת עזרא היא שהמסגרת לבוגרים אינה מעניינה של התנועה, ודאי שלא כהמשך לתנועת הנוער. לא מעוניינים לתמוך בהקמת מסגרות אלא לענות על צורך שזיהו כמאוד משמעותי אצל בוגריהם: היכולת להיפגש, להקשיב ולשוחח, להעמיק ולהתלבט.

אחר כך, את ההחלטות יקבל כל אחד לעצמו, לא במסגרת קבוצתית. ההתלבטות האישית היא המוקד וההתייחסות היא אליה.

אני זוכר על עצמי, כשהייתי בכיתה י"א זה בדיוק מה ששאלתי את עצמי ועסקנו בשאלה גם בפעולות ובמפגשים. לא הצלחתי לענות לעצמי מה מהדברים שאני מקבל ב'עזרא' יובילו אותי לגיבוש כיוון בחיי הבוגרים.

בפעילות במהלך הכיתות הבוגרות בתיכון, כמו גם במערך לימוד שמוצע לבוגרים, השאלה שעומדת במרכז היא: מה בתהליך החינוכי של התנועה מוביל לבחירת מסלול חיים שהולם את היעדים שאנו מציבים? אחת התשובות נובעת מהרעיון הבסיסי של התנועה, כבר בימיה הראשונים בגרמניה ובארץ ישראל:

להיות בוגר עזראי זה משהו שממשיך כל חייו לחיות את החיים שבהם יש, ככה קוראים לזה היום, תורה עם דרך ארץ ישראלית או עמוד שדרה תורני עם מחויבות, עם פתיחות לעולם: שהוא כל חייו פתוח לעולם וכל חייו הוא עם עמוד שדרה תורני והוא מתכתב ביניהם. מה שיפה הוא העיקרון שלא המבוגר (זה שמגיע עשרות שנים לוועידת תנועה ומסביר מה זה עזראי) יישב ויטיף לנער. אלא כל שכבה וכל דור יגבשו את האמירות של עצמם. אנחנו רוצים להיות על פי העקרונות והערכים שאנחנו רוצים או לפחות מאמינים שבהם צריכים לחנך את עצמנו ואת חניכינו.

בתנועה משתמשים במושג 'רף גבוה'. כשאתה מתחייב, תעשה את זה ברף הגבוה. אתה, הבוגר, תחליט מהו הרף הגבוה. לא התנועה תכתיב לך. לך תהיה קצין בצה"ל, או תלמיד בישיבה, או רופא וכו'. אבל העיקר הוא שהבחירה תהיה שלך ובמסגרת הבחירה תיקח בחשבון שאתה תורם גם לחברה ולקהילה שאתה משתייך אליה.

דומה, כך נאמר, שבשנים האחרונות הגיעו בדיונים על יעדים לבשלות מסוימת. למעשה מגדירים שני מסלולי הגשמה: של"ף (שמיניות לערי פיתוח) ומרכוזות סניפים במסגרת שירות לאומי. כל הנתיבים האחרים ייבחרו על ידי הבוגרים והם, אישית, יגשימו יעדים שיציבו לעצמם.

התנועה לא מתנגדת למסגרות נוספות. אולם, מסגרות שבהן ההתארגנות הקבוצתית היא המשמעותית נראות כחסרות בסיס מהותי להנהלת התנועה. לכן שמים את הדגש על חיזוק המדרשה ועל עידוד בוגרים להגיע, ללמוד, להשתתף בדיונים ולגבש החלטות.

היום מרגישים שיש אנרגיה בשטח, בסניפים. יש רצון להקמת מסגרות. כל מסגרת שתקום מהשטח תזכה לגיבוי ולסיוע. זה הרעיון הנכון, לגרום למוטיבציה שתעורר התארגנויות שתוכלנה להחזיק מעמד. המגמה היא להגיע למסגרות שתהיינה עם ה-DNA העזראי. כך, למשל, מתחיל להתארגן גרעין של שנת שירות והחברים מדברים על המשכיות גם בעתיד. ככל שזה יבוא מהשטח זה מבורך.

התנועה משלמת מחיר על התפיסה שהעיקר הוא להגשים את הערכים ולא דווקא במסגרת התנועתית. כל שנה יש בוגרות י"ב שיכולות להיות מרכזות סניפים מעולות, אבל הן טוענות שהחינוך העזראי מוביל אותן להתחייב בלב ונפש למסגרת אחרת – בית חולים או מוסד חינוכי מיוחד וכדומה. כבר אין שאלה שעולה לדיון על בחירה בין הגשמה לחינוך. ההגשמה היא פועל יוצא של עשייה חינוכית. גם בנות שיוצאות לשנת שירות לא תנועתית לא מתנתקות מהעשייה החינוכית וזו אמירה משמעותית בתנועה. הן ממשיכות בכל מה שהן עושות את התהליך החינוכי התנועתי.

בתנועה אין חשש מהליכה לכיוונים מגוונים של הבוגרות והבוגרים. אנשיה משוכנעים שהבחירה היא של כל אחד ואחת ולא בחירה תנועתית כזאת או אחרת:

אתה לא מסליל אותם לכיוון מסוים, ואתה לא נכנע לכל מיני מניפולציות וכל מיני פלקטיות כזאת של הבוגר הראוי והבוגר הנכון. ככה אתה באמת משאיר גם את הבחירה, גם את אורח החיים כפי שהוא קיים היום ברוב המקומות. בלי שתנסה לאלץ. ברבות הזמן, אני גם בטוח שזה יוכיח את עצמו.

כשאומרים די-אן-איי עזראי שמים דגש על החינוך ל'עמוד שדרה תורני עם פתיחות לעולם'. חינוך לתפיסה הזאת לא מצריך התארגנות המשכית כקבוצה וזו הנקודה המשמעותית בבירור היעדים ודרכי ההגשמה של הבוגרים. "הסיפור של העזראים זה בדיוק חוסר העדריות, האינדכידואליזם, היכולת להיות מצד אחד תנועה ומצד שני גם להכיל את השונות ואת הבודדים כפי שהם." אם רוצים לדייק: "לא ה'עזרא' ולא התנועה. עזראים." הם מגבשים רעיונות ותוכניות ובאים לסניפים עם 'דבר התנועה'. אבל זה רק רעיון וכל סניף יגבש את המסרים שלו מתוך התוכנית, מתוך הרעיון:

אחד הדברים שהפתיעו אותי, אפילו הפעילו אותי, כשחזרתי לתנועה לפני שנתיים, זה שאני אומר לעצמי 'וואלה, יש באמת חזון אמיתי. יש רעיון שממש מדברים עליו ואפשר להתחבר אליו'. זה היה בהקשר של הנגישות למדרשת קדם. באמת אפשר להצטרף, ללמוד, להתלבט. זה מסר תנועתי אבל זו לא הכתבה מהתנועה.

במשך כמה שנים התלבטו בתנועה איך לתת תוכן ממשי לחניכי קורסי הדרכה. לא להסתפק במתודות אלא לשתף את כולם בעיון בדרכי התנועה ובניתוח מושגים מרכזיים. בעבר, נהוג היה שהמזכ"ל מגיע לשוחח בקורסים על חזון התנועה. וכשאמרו שלא הובן מהו החזון היה המזכ"ל שואל בפליאה: 'איך לא מובן, תבואו, תשאלו אותי. אסביר לכם'. היום:

היום המסר הוא שהחזון התנועתי כתוב ונגיש לכולם. תבוא תקרא. אתה לא צריך שיפרשו לך את הדברים. תקרא ותפעל בהתאם. סמינר הדרכה בנוי היום כך שבכל יום לוקחים משפט מהחזון ומפרקים אותו. כך, למעשה, כל מדריך לפחות שמע וקרא ויודע על מה מדובר. זו לא הרצאה שמועברת פעם ב...

הדגש על התוכן, על ההיכרות עם התכנים ועל לימוד התכנים תואם את הרעיון שהתנועה והמסגרות אינן פלטפורמה. מסגרת קיימת רק אם היא משרתת תכנים שרלוונטיים לחניכים ולבוגרים.

עזראי זה מושג שעובר כמו שם קוד בין בוגרינו. אתה נקרא עזראי כשאתה מזדהה עם התהליך החינוכי שעברת בתנועה בנעורייך. ולכן אתה למעשה מגשים כשאתה מאמץ את התפיסה העזראית בחייך הבוגרים. אתה מתנהל ביום-יום שלך עם **עמוד שדרה תורני עם מחויבות, עם פתיחות לעולם**. לא משנה אם אתה במסגרת או אתה עצמך מגשים כך את יעדיך. זו מהות ההגשמה מבחינתנו.